

ВИРТУАЛНИ ЕТНИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ И РЕАЛНИ МИГРАНТСКИ ГРУПИ

професор, доктор Стефан Иванов Мичев

Университет по библиотекознание и информационни технологии
smichev@abv.bg

VIRTUAL ETHNIC COMMUNITIES AND REAL MIGRANT GROUPS

Professor Stefan Ivanov Michev, PhD

University of Library Studies and Information Technologies
smichev@abv.bg

Анотация: Днес, както никога досега, броят на хората, мащабите на преместванията и опитът за заселване нямат аналог в цялата човешка история. В света рязко нараства броят на хората, които практически не могат да участват в съвременния икономически живот, но трябва да задоволяват своите материални и духовни потребности. Съвременните развити държави и общества се изправиха пред заплахата не само да рухнат социалните им системи, не само да се увеличи броят на маргинализираните общности и да се влоши криминогенната обстановка, но и да им се налага друг тип култура. Държавите трябва да намерят адекватни механизми за въздействие и върху виртуални общности в които „пребивават“ мигрантите.

Ключови думи: миграция, мигрантски общности, виртуални етнически общности, идентичност, сигурност.

Abstract: Today, as never before, the number of people, the scale of displacements and attempt to settle are without parallel in human history. In the world sharply increases number of people who practically can't participate in today's economic life, but must satisfy their material and spiritual needs. Modern developed countries and societies faced up to the threat not only to collapse their social systems, not only to increase the number of marginalized communities and worsen criminal situation, but also to their having another type of culture. Countries must find adequate ways to impact on virtual communities in which „reside” migrants.

Key words: migration, migrant communities, virtual ethnic communities, identity, security.

Безспорен факт е, че в глобалната епоха, както никога досега, броят на хората, мащабите на преместванията и опитът за заселване, както и отражението на тези процеси върху стопанския, политическия, социалния и духовен живот, нямат аналог в цялата човешка история. Разбира се, демографският бум слага сериозен отпечатък върху интензивността и разнопосочността на мигрантските потоци. Милиони хора бягат от родните си страни в търсене на сигурност, работни места, социална подкрепа и по-добро качество на живот.

Под влияние на процесите на глобализацията границите между държавите се размиват, което води до някои специфични заплахи за сигурността [1]. Броят на мигрантите в света расте. Само през 2015 г. Европа и държавите от Европейския съюз „посрещнаха“ стотици хиляди мигранти, а в световен мащаб през същата 2015 г. броят на мигриращите хора достига 244 милиона. През 2010 г. той е 222 млн., през 2005 – 91 млн. и през 2000 г. е 173 милиона [2].

Според прогнози на Световната банка около 250 милиона т.н. климатични бежанци ще напуснат родните си места /в Африка и Латинска Америка/ [3]. Както отбелязва Васил Проданов: „Намаляващото и застаряващо население на Европейския съюз натоварва социалните системи, прави необходима нова работна ръка, но в същото време липсва способност да бъдат интегрирани около обща идентичност милиони мигранти. Таково голямо количество хора, които идват в Европа от други континенти и с друга религиозна и цивилизационна принадлежност за толкова кратко време, не е имало никога преди това в историята, включително и по време на падането на Римската империя. Затова тяхното интегриране в условия на общо нарастване на социално-икономически неравенства става невъзможно.“ [4].

Миграционният натиск, на който страната ни е подложена и по мащаб, и по интензивност може би не изглежда толкова сериозен, но несъмнено крие редица рискове и заплахи за сигурността. И в България, и в целия Европейски съюз противодействието на незаконната миграция се превръща в силно политизиран въпрос както на национално, така и на европейско равнище [5].

В глобализиращия се свят и при съвременната система на международните отношения посоката на основните миграционни потоци е от общества и държави в икономическа криза, насилие, липса на демокрация, много често и на държавност, към общества и държави с политическа стабилност, икономически просперитет, символна икономика и развита демокрация.

Най-общо мигрантите могат да се разделят на няколко основни категории – бежанци, икономически мигранти и социални мигранти.

Бежанците търсят убежище в съседна държава, а техният статус и закрила е регламентиран в Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. /Женевската конвенция/ и в Протокола за статута на бежанците от 1967 г. /Нюйоркският протокол/. Съгласно Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. бежанец е всяко лице, което основателно се страхува от преследване поради своята раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения, намира се извън страната си по произход и не може или не желае да се възползва от закрилата на тази страна, или да се завърне в нея поради страх от преследване. Подобна легална дефиниция на „бежанец“ може да открием в Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета, както и в Закона за убежището и бежанците в Република България.

Икономическите мигранти се придвижват, за да намерят нова работа и възможности да подобрят икономическото си положение. Става дума за хора, които искат и могат да работят, имат нужната квалификация или са готови да се квалифицират допълнително в държавата, в която пристигат, и да бъдат конкурентни на пазара на труда. Съществуват режими на приемане както на бежанци, така и на икономически мигранти и те се отнасят до прекосването на границата през КПП, до режими за работни визи, регистрация и т.н. Интеграцията на тези мигранти е необходима във всичките ѝ възможни форми.

Винаги е съществувала и миграция, която може да определим като социална, или миграция за подобряване на социалния статус и благосъстояние, без да се търси връз-

ка с възможностите за реализация на пазара на труда. В резултат на протичащите процеси на глобализация и разгръщането на т.н. символна икономика в света рязко нараства броят на хората, които практически не могат да участват в съвременния икономически живот, но трябва да задоволяват своите материални и духовни потребности. Днес с изключителни темпове расте броят на социалните мигранти. В съвременните мигрантски потоци относителният дял на бежанците и икономическите мигранти рязко спада.

Как да определим мигрантите, които нарушават границите, и не спазват законите на страната, в която се намират. Много често те се определят като „нелегални“. Смятам, че по-точното понятие е „незаконен мигрант“, защото „нелегален“ се отнася повече до престояването, а „незаконен“ се отнася и до нарушаване на границата на съответната страна, и до нарушаване на законите със самото пребиваване в страната. Как трябва да бъдат спирани на границата, в какви лагери трябва да бъдат настанявани, след като бъдат заловени или след като доброволно се представят пред властите, как трябва да бъдат връщани. Това са въпроси, които не са обект на този доклад.

Важно е обаче да подчертая, че е крайно време да направим съществена разлика между това как суверенната държава приема мигранти, които търсят икономическа реализация, от която пазара на труда има нужда, като държавата приемник противодейства на жестоката им експлоатация и осигурява тяхната социална защита и условия за материалното и духовното им развитие, и това какво трябва да прави суверенната държава, когато нахлуват мигранти на нейна територия.

Рязкото нарастване на броя на хората извън закона и действащи в нарушение на закона, били те мигранти или не, изисква реакция на държавата, дългосрочна стратегия и политика за противодействие на рисковете и заплахите за сигурността. Самото определяне на поведението като незаконно не кореспондира с желание за интегриране в обществото и държавата приемник. Основната характеристика на тези мигрантски общности е стремежът да се капсулират, да изградят паралелни социални структури.

Стремежът на незаконните мигрантски общности да запазят на всяка цена културната си идентичност и етническа принадлежност сам по себе си е разбираем, но може да бъде използван за генериране на заплахи за сигурността.

Съвременните развити държави и общества се изправиха пред заплахата не само да рухнат социалните им системи, не само да се увеличи броят на маргинализираните общности и да се влоши криминогенната обстановка, но и да им се налага друг тип култура. Сигурността (национална и международна) съдържа в себе си и културния интегритет, а несигурността – заплахата за идентичността и за ценностното ни отношение към света. Сигурността е свързана и със способността на дадено общество да запази същностния си характер в променящи се условия, с устойчивостта на традиционните модели на език, култура, сдружаване, религиозна идентичност и обичаи.

Към най-очевидните промени, внасяни от глобализацията в духовната сфера, се отнасят: възникването на открити информационни потоци и пространства; разпространяването на унифицирана попкултура, сходни стандарти и стилове на живот, както и на етични норми; транснационалните контакти на всички равнища; възникването на универсални програмни кодове за общуване. Всичко това означава дълбока трансформация на условията и механизмите на културния живот, който вече не може да съществува обособен в рамките на локални или национални общности.

Ценностите и идеите изпитват сложно преплетено въздействие от потоците на националния, международния и глобален културен обмен. Ограничават се възможностите на правителствата да контролират връзките на обществото с външния свят.

Води ли глобализацията към отмиране на национални култури и местни традиции, към тяхната конвергенция или към единна, стандартна планетарна култура?

Най-новите явления опровергават такава хиперглобалистка прогноза. Напротив, почти повсеместно се извършва възраждане и самоутвърждаване на разнообразни партикуларни форми на общност, чиято идентичност се основава на расови, етнически, религиозни, езикови принципи или локални особености. Глобализацията е процес, който се разгръща, след като човечеството е сътворило изключителното културно разнообразие.

Мощната мигрантска инвазия може да бъде представена и като общуване и синтез на култури, но причините за незаконната миграция не са свързани с културния обмен и по същество е налице заплахата за културната идентичност на нациите приемници. На европейската и глобалистката ориентация на елитите все още се противопоставят културната неповторимост на европейските нации и оцелелите корени на националното съзнание. Не са за пренебрегване електоралните успехи на националистически партии, както и противопоставянето на една твърде ускорена интеграция.

Отделният човек не може да обхване всички елементи на културата на етническата група, към която принадлежи, а още по-малко на глобалната култура на цивилизацията. В този смисъл културата, като структура от по-високо равнище, постига ново качество и се променя под въздействие единствено на промени в колективното човешко преосмисляне и в съществуващата парадигма.

Състоянието на сигурност винаги се е възприемало и като ценност и се е свързвало с приемане или отхвърляне на ценности и ценностни системи. Още през 1952 г. Арнолд Уолфърс предлага дефиниция, според която „в обективен смисъл чрез сигурността се измерва отсъствието на заплахата за определени ценности, а в субективен – отсъствието на страх, че тези ценности могат да бъдат заплашени.“ [6].

„Виртуални общности“ е термин, възникнал в процеса на формиране на Интернет пространството, и означава нов тип общество, функциониращо в електронното пространство; обединения на участници в групи, деклариращи общи интереси и ценности. Ако традиционният тип общност се определя на базата на етническа, расова, езикова, политическа, икономическа или полова основа, то за виртуалната общност като че ли произходът, полът, икономическото състояние или политическите убеждения не са съществени.

Когато „виртуалният човек“ изявява своята позиция и гледна точка, може да не е със същата идентичност, каквато е в реалното общество. Промяната на идентичността може да бъде свързана с различното ползване на собственото име, както и с различни данни за местоживеене и година на раждане. Този тип неадекватна идентичност във виртуалното пространство се разпространява върху другите участници в общността и върху всички „присъстващи“ във виртуалното пространство. Подаването на грешни лични данни във виртуалната общност често е и израз на недоверие към нея или израз на нагласата, че всеки момент тя може да бъде игнорирана и отхвърлена.

Ползването на фалшива идентичност най-често е сигнал, че човекът е несигурен по отношение на интегрирането си в една голяма общност. От психологична гледна точка смяната на идентичността и запазването на анонимността са свързани с лабилността на Аз-образа и възможността да се развива своеобразна параноя.

За да принадлежи човек към виртуална или реална гражданска общност, трябва да има определени годности за работа в мрежата, но и култура, която да му помага да различа виртуалното и реалното и да избере едното или другото. Виртуалното пространство действа с различни канони от реалното и те най-често си проличават в ценностната система на индивида. Все по-често се констатират разлики в ценностната

система и атитюдите на личността, която е изцяло погълната от виртуалната среда, и на тази, която е здраво стъпила в реалния свят. Много от авторите твърдят, че понятието „гражданин на света“ най-ясно се вписва единствено и само във виртуалното пространство.

Възникването и развитието на виртуални етнически и религиозни общности е възможност за представяне и отстояване на културна идентичност на хора, които в действителност може и да не принадлежат към дадена култура. Освен в другите си прояви капсулованите мигрантски групи може да търсят и намират своята идентичност, да претендират за нейното налагане и с аргументите за количеството на хората, които не съществуват реално. Има вече достатъчно доказателства, че чрез „съществуването“ във виртуалните общности по-скоро се пробужда от дълбините на колективното несъзнавано архетипен обединяващ модел за оцеляване и развитие.

Всеки член на виртуална общности разгръща един или повече персонажи и едновременно с това играе съответните роли. Въпросът е кой е режисьорът на играещите роли. Виртуалното общуване дава възможност на индивида да натрупа преживявания в дименсиите на социалните роли. По същество всички членове на виртуални общности заживяват в (само)наложена едностранчивост и дори в частично информационно затъмнение, водещо директно до формиране и разпространение на илюзии. Много изследователи определят този феномен като „демократична цензура“. Тя не отнема и не забранява информация, а контролира или принуждава към конюнктурно мнение чрез селекция или игнориране.

Към всеобщата илюзия, че всичко може да се научи от „Гугъл“ и „Уикипедия“, се добавя илюзия от следващото равнище: в мрежите се формират ценности, единствено там се отстояват модерните ценности, социалните мрежи ще улеснят утвърждаването на западните ценности т.н. Въпросът е дали ще се опазим от инерцията да придадем и на новите информационни технологии значение, което би довело до деструктивност и фрагментация на личната идентичност.

Според мен в най-добрия случай социалните мрежи могат да са едно от основните средства за формиране на гражданска общност, средство за информационна поддръжка и „място“ за формиране и споделяне на идеология. Едва в реални действия и в конкретни реални акции се проявява действителната общност, включително и мигрантската общност. Затворената в мрежата общност изглежда внушителна, организирана и сплотена, без да е всъщност такава. Разочарованието при срещата с действителността много напомня разочарованието при срещата след виртуалното запознанство.

Дори видени само от гледна точка на информационната реалност, проявите на виртуалните общности на свой ред се нуждаят от представяне чрез другите средства за масова информация, които, освен че отразяват, естествено манипулират процесите и резултатите.

Традиционно културната идентичност се дефинира посредством принадлежността на индивида към някаква група или комбинация от групи – етническа, религиозна, национална, държавна, езикова, по пол, територия и пр., но днес се множат общностите, които търсят „виртуалната“ си идентичност в глобалната мрежа.

Проблемите с реалните капсулиращи се мигрантски общности са идентифицирани достатъчно ясно и въпреки това политиките и конкретните действия от страна на държавата са неефективни. Що се отнася до съществуващите виртуални общности, в които „пребивават“ мигрантите, тепърва трябва да се търсят механизмите за въздействие от страна на държавата.

От друга страна, съществува една непрестанна борба за налагането на определен модел, който да има доминиращо място в цялостния духовен облик на обществото.

„В началото на ХХI век като активни субекти на промяна се включват милиони хора чрез граждански организации, децентрализация, развитие на сложни пазарни механизми. Но опитът показва, че тези социални институции, чрез които обществото получава съответни информационно-рефлексивни механизми за ускорено развитие, без разпад и сривове, съвсем не са безпроблемни и в редица случаи не само че не подобряват управляемостта на системата, а я затрудняват.“ [7].

Това придава нов смисъл на държавността предвид предизвикателствата на глобализма. Държавността е изразяване и защита (със сила, законност и ред) на духа, на общия интерес и общата воля на хората, живеещи на дадена територия. Не е лъжехипербола, а е факт, че глобализмът съдържа в себе си в зародиш ерозията на нацията-държава. Но както винаги, ако една тенденция се схваща като заплаха, възниква нейна контратенденция, която неутрализира първата и носи равновесие.

Доколкото се запазват във времето духът, обичаите, традициите, съответно интересите и волята на териториалните общности, ще се запазва – макар и в променяща се форма – и държавността като тяхна еманация, независимо от това дали се свиват или разширяват териториалните общности.

Социалното и икономическото неравенство ще продължи да поражда нови конфликти, нови „армии просяци“. Държавите са от значение, защото са носители на отговорност, но и защото осигуряват изпълнението, което е решаващо за поддържането на вътрешния и международния ред.

Преходът от модерност към постмодерност води до преобръщането на съществуващите парадигми на сигурност. То е резултат от цивилизационните промени, глобализацията, преминаването към общество на „знанието“, където информацията е основният ресурс, а целите на политиката за сигурност са ориентирани към индивидуалната сигурност. „Предизвикателството пред вземащите решения е как да разпознаят правилните възможности в комплекта от инструменти и как могат да бъдат комбинирани по нови и иновативни начини.“ [8].

Литература:

1. Димов, П. Анализ на параметрите на миграционните потоци с оглед на политиките на страните от Европа. София, 2016.
2. United Nations, Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Population Division (2016) International Migration Report 2015: Highlights (ST/ESA/SER.A/375). http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf
3. Глобалното затопляне в 10 въпроса. – В: *a-spekto*, 01.12.2015
4. Проданов, В. Системни цикли и бъдещето на историята: накъде върви светът? София, 2017, с 406407.
5. Стаматова, В. Понятието „незаконна миграция“ в правото на Европейския съюз. – В: Сборник доклади от научна конференция с международно участие на БСУ. Бургас, 2013.
6. Wolfers, A. (1952) National Security as an Ambiguous Symbol. – In: *Political Science Quarterly*, 67, pp. 481-502, p 67.
7. Проданов, В. Неадекватности в социалните възприятия в обществата, основани на знанието. – Понеделник, 2006, №. 9-10, с. 110.
8. Казаков, К. Адаптиране към сложна и непредвидима среда за сигурност. – В: Сборник доклади от Международна научна конференция „Трансгранично сътрудничество, сигурност и перспективи за развитие в широкия черноморски регион“ – 2017. Велико Търново, 2018, с. 121.